www.edcbmj.ir e-ISSN: 2345-5284

Education Strategies in Medical Sciences (ESMS)

Journal homepage: www.edcbmj.ir/en e-ISSN: 2345-5284

Baqiyatallah University of Medical Sciences

Title: Designing A Teaching Model Based on The Meaning of Life

Mahdi Goodarzi [1], Ameneh Moazedian [2*], Hasan Asadzadeh [3], Mastooreh Sedaghat [4]

[1] *Educational Psychology, Semnan Branch, Islamic Azad University, Semnan, Iran.*
[2] *Department of Psychology, Semnan branch, Islamic Azad University, Semnan, Iran.*
[3] *Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabatabaei University, Tehran, Iran.*
[4] *Department of Psychology, South Tehran branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.*

**Corresponding author: Ameneh Moazedian, Department of Psychology, Semnan branch, Islamic Azad University, Semnan, Iran. Email: marjanmoazedian49@gmail.com*

Article Info

Keywords: *Teaching Model, The Meanin Of Life, Will To Meaning, Self-Transcendenc, Logo Therapy.*

Abstract

Introduction: Teaching models are conceptual frameworks rooted in philosophical and psychological foundations and are designed to facilitate the learning-teaching process. These are experimental strategies that help teachers to do their tasks in planning, implementation, and evaluation stages of teaching, and are therefore the most important tool for advancing educational goals of educational systems. The purpose of this study was to design a teaching model based on the meaning of life.

Methods: The present study is a qualitative research using grounded theory strategy. In the first stage, document analysis method was used to collect and extract the meaning of life. Based on this, all written sources, including books, dissertations, and authoritative scientific articles, which have been published in print and electronically until 1398 regarding the concepts of the meaning of life in in logo therapywere identified as research area. The theoretical sampling method was used. In the second stage, based on the components obtained through open, central and selective coding, the teaching model was designed based on the meaning of life and its validity by 30 experts in the field of educational sciences and psychology. It was investigated through an electronic interview using a structured questionnaire.

Results: The findings showed that the concepts of meaning of life can be used to design a teaching model. The design of the teaching model based on the meaning of life was also approved by experts.

Conclusion: The teaching model was designed based on the meaning of life in terms of expressing concepts, techniques, strategies and teaching methods.

Copyright © 2020, Education Strategies in Medical Sciences (ESMS). This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) which permits copy and redistribute the material just in noncommercial usages, provided the original work is properly cited.

مجله راهبردهای آموزش در علوم پزشکی
دوره ۱۵، شماره ۲، ۱۴۰۱
صفحات: ۱۶۳-۱۷۳

طراحی الگوی تدریس مبتنی بر معنای زندگی

مهدی گودرزی[۱]، آمنه معاضدیان*[۲]، حسن اسدزاده [۳]، مستوره صداقت [۴]

[۱] روان شناسی تربیتی، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران
[۲] گروه روان شناسی، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران
[۳] دانشکده روان شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران
[۴] گروه روان شناسی، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

*نویسنده مسوول: آمنه معاضدیان، گروه روان شناسی، واحد سمنان، دانشگاه آزاد اسلامی، سمنان، ایران. ایمیل: marjanmoazedian49@gmail.com

چکیده

مقدمه: الگوهای تدریس، چهارچوب‌های مفهومی هستند که در مبانی فلسفی و روان‌شناختی ریشه دارند و در جهت تسهیل فرایند یاددهی- یادگیری طراحی می‌شوند. آن‌ها راهبردهای تجربی هستند که به معلمان کمک می‌کنند تا در مراحل برنامه‌ریزی، اجرای و ارزیابی تدریس وظایف خود را بدانند، بر این اساس مهم‌ترین ابزار برای پیش‌برد اهداف تربیتی نظام‌های تربیتی محسوب می‌شوند. هدف این پژوهش طراحی الگوی تدریس مبتنی بر معنای زندگی است.

روش‌ها: پژوهش حاضر، پژوهشی کیفی با استفاده از راهبرد نظریه‌ی زمینه‌ای است. در مرحله‌ی اول جهت گردآوری و استخراج مفاهیم مربوط به معنای زندگی، از روش تحلیل متنی استفاده شد. بر این اساس کلیه‌ی منابع مکتوب شامل کتاب‌ها، پایان‌نامه‌ها و مقاله‌های معتبر علمی، که به صورت چاپی و الکترونیکی تا سال ۱۳۹۸ در خصوص مفاهیم معنای زندگی در رویکرد معنادرمانی، انتشار یافته بود، به عنوان حوزه‌ی پژوهش تعیین گردید. برای نمونه‌گیری از روش نمونه‌گیری نظری استفاده شد. در مرحله‌ی دوم، بر اساس مولفه‌هایی که از طریق کدگذاری‌های باز، محوری و گزینشی به دست آمد، الگوی تدریس مبتنی بر معنای زندگی طراحی شد و روایی آن توسط ۳۰ نفر از متخصصان حوزه علوم تربیتی و روان‌شناسی از طریق مصاحبه الکترونیکی و با استفاده از پرسشنامه ساختار یافته، مورد بررسی قرار گرفت.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که می‌توان از مفاهیم معنای زندگی برای طراحی الگوی تدریس استفاده کرد. همچنین الگوی تدریس طراحی شده مبتنی بر معنای زندگی، مورد تائید متخصصان قرار گرفت.

نتیجه‌گیری: الگوی تدریس مبتنی بر معنای زندگی در زمینه‌های بیان مفاهیم، تکنیک‌ها، راهبردها و روش تدریس، طراحی شد.

واژگان کلیدی: الگوی تدریس، معنای زندگی، معناجویی، از خودفراروندگی، معنادرمانی

مقدمه

اهداف نظام‌های تعلیم و تربیت رسمی و عمومی در هر جامعه بر پایه‌ی آرمان‌ها، ارزش‌ها، جهان‌بینی و همچنین بر مبانی فلسفی و تربیتی مخصوص به آن جامعه تعریف می‌شود. این مهم طبق سند تحول بنیادین در نظام تعلیم و تربیت جمهوری اسلامی ایران، بر اساس مبانی اساسی تربیت، یعنی مبانی هستی‌شناسی (ontology)، انسان‌شناسی (anthropology)، معرفت‌شناسی (epistemology)، ارزش‌شناسی (axiology) و دین‌شناسی (religious studies) و توجه به ساحت‌های شش‌گانه‌ی آن شامل ساحت‌های علمی و فن‌آوری، اعتقادی، عبادی و اخلاقی، زیستی و بدنی، اجتماعی و سیاسی، اقتصادی و حرفه‌ای، هنری و زیبایی‌شناسی صورت می‌گیرد و هدف غایی آن دست‌یابی دانش‌آموزان به مراتبی از حیات طیبه تعیین می‌شود [۱]. در این میان جهت دست‌یابی به این اهدف تربیتی، معلمان که در ارتباط مستقیم با دانش‌آموزان قرار دارند، نیازمند طرح و برنامه‌ای جامع و مناسب هستند. هر چند برنامه درس ملی به عنوان سندی است که نقشه کلان برنامه درسی و چهارچوب نظام برنامه‌ریزی درسی کشور را به منظور تحقق اهداف آموزش و پرورش نظام جمهوری اسلامی ایران تعیین و تبیین می‌نماید [۲]، با این حال استفاده و بکارگیری از الگوهای تدریس (teaching model) متنوع می‌تواند بسیار راهگشا باشد.

از طرف دیگر مطالعه فرایند یاددهی- یادگیری از مسایل عمده‌ی علوم‌تربیتی و روان‌شناسی است که به بررسی چگونگی فرایند یادگیری، استفاده از تدابیری برای تسهیل آن و رفع مشکلات یادگیری و آموزش و همچنین بررسی الگوها و روش‌های تدریس برای ارائه بهتر محتوای درسی می‌پردازد [۳]. اما از جمله مهم‌ترین نگرانی‌های معلمان، چگونگی انتقال محتوای درسی و آن‌چه دانش‌آموزان می‌آموزند، است. بنابراین برای دست‌یابی به این هدف، طراحی بخشی از فعالیت‌های روزانه‌ی معلمان محسوب می‌شود، به شکلی که دائماً تجارب و دانش خود را و همچنین فرایند آموزش و یادگیری دانش‌آموزان را، طراحی و بازطراحی می‌کنند [۴] که آشنایی و بکارگیری قوانین حاکم بر الگوهای تدریس می‌توانند در این زمینه به معلمان کمک کند.

بنابراین، الگوهای تدریس بازنمایی ساده شده از کلی‌ترین سطح فعالیت‌های آموزشی و پرورشی با جهت‌گیری فلسفی و روان‌شناختی است که فرایند ایجاد، انتخاب و استفاده از راهبردها، روش‌ها، فنون و مهارت‌های آموزش یاددهنده و فعالیت‌های یادگیری را تسهیل می‌کنند [۵] که به رفع پیچیدگی‌های آموزشی و تربیتی، و روشن کردن تعاملات پیچیده بین عوامل مختلفی از سطح کلان (نظام اجتماعی، نظام آموزشی کشوری تا مدرسه) تا سطح خردتر (کارکنان مدرسه و نظام مدرسه و رابطه معلم و دانش‌آموز)، می‌پردازند. همچنین بر فرایند تصمیم‌گیری، سازماندهی امور تدریس، افزایش اعتماد به نفس معلمان، کاهش تردیدهای معلمان و فراهم آوردن شرایطی برای رفع مشکلات و یادگیری دانش‌آموزان اثرگذار هستند [۶ و۷]. هر چند انتخاب یک الگوی تدریس به نگرش و آگاهی معلم از فلسفه‌ی تعلیم و تربیتی وی وابسته است [۸]، اما بکارگیری یک الگوی خاص علاوه بر این که به معلم کمک می‌کند تا به برخی از هدف‌های خود دست یابد، او را از رسیدن به سایر هدف‌ها بازمی‌دارد [۹]. از این جهت به معلمان توصیه شده است که با الگوهای تدریس مختلف آشنایی داشته باشند، تا بنابر ضرورت، شرایط و مسئله موجود، از الگوی تدریس مناسب استفاده نمایند [۵].

از گذشته تاکنون برای درک بهتر تفاوت‌ها و تشابهات بین الگوهای تدریس و تسهیل در استفاده از آن‌ها، طبقه‌بندهای مختلفی صورت گرفته است. از اهمیت و ویژگی‌های این طبقه‌بندی‌ها می‌توان به دارا بودن مبانی نظری، جهت‌گیری محتوای یادگیری، چگونگی یادگیری، نحوه رفتار معلم هنگام تدریس و ساختار کلاس درس اشاره کرد [۹]. در یک طبقه‌بندی که توسط جویس و ویل [۱۰] صورت گرفته است، الگوهای تدریس، با توجه به محورهای یادگیری، نوع نگاه نسبت به یادگیرنده‌ها و چگونگی نوع آموزش آن‌ها، الگوهای تدریس در چهار خانواده اصلی دسته‌بندی شدند. از میان آن‌ها، خانواده‌ی الگوهای تدریس فردی (personal) که بر پایه‌ی نظریه‌های مازلو، راجرز، پرلز و هانت شکل گرفته است، جایگاه اصالت انسانی را در هوشیاری او می‌دانند و بر این اساس تلاش می‌کنند تا آموزش را چنان شکل دهند که دانش‌آموزان بتوانند خود را بهتر بشناسند، مسئولیت آموزشی خود را بر عهده بگیرند و به حد بالاتری از رشد دست یابند و در جستجوی زندگی سطح بالاتری باشند. به بیان دیگر، خانواده الگوهای فردی علاوه بر این که رشد دانش‌آموز را از لحاظ آموزشی ارزشمند می‌داند، معتقد است، دانش‌آموزانِ رشدیافته‌تر، مثبت‌تر و خودشکوفاتر، در یادگیری توانمندتر خواهند بود و توجه به مسایل روانی دانش‌آموزان موجب افزایش پیشرفت تحصیلی آن‌ها خواهد شد [۵].

با وجود تلاش‌های صورت گرفته توسط نظریه‌پردازان و پژوهشگران در این خانواده الگوهای تدریس که تاکید و تمرکز را بر ظرفیت‌سازی جهت رشد فردی، خودفهمی، استقلال، عزت‌نفس و خودشکوفایی (self-actualisation) قرار داده است، معنادرمانی (logo therapy) با قبول این موارد، مفاهیم ارزشمند دیگری را مطرح می‌کند. این رویکرد از جمله رویکردهای مهم روان‌شناسی محسوب می‌شود که برگرفته از مکتب وجودگرایی (existentialism) است و از آنجایی که فرانکل به عنوان بنیانگذار این نظریه، با فیلسوفان وجودگرا بسیار مأنوس بود [۱۱] افکار آن‌ها شالوده و اساس رویکرد او را تشکیل دادند. هایدگر به عنوان برجسته‌ترین متفکر این مکتب، که توجه به ابعاد جستجوی

معنای زندگی از مهم‌ترین دغدغه‌ی فکری او بود، نقش پررنگی در مبانی معنادرمانی داشت. وی به دنبال پاسخ‌گویی به پرسش‌هایی در خصوص وجود حقیقی، سقوط و انحاء انسان، مسئولیت انسان در مقابل هستی، توجه خاص به زمان و زبان به عنوان افق‌های فهم معنای هستی و مفاهیمی از این قبیل بود [۱۲].

بر این اساس با تکیه بر فلسفه وجودگرایی، مبانی نظری، پژوهش‌های علمی و تجربه‌ی زیسته‌ی فرانکل [۱۳] نظریه معنادرمانی بنا نهاده شد. وی خودشکوفایی را نه نیت نخستین و نه هدف نهایی بشر می‌دانست، بلکه معتقد بود انگیزش اصلی او در زندگی، معناجویی (will to meaning) است، به صورتی که خودشکوفایی محصول فرعی، از خودفراروندگی (self-transcendenc) محسوب می‌شد که از پیوستن به کسی یا چیزی فراسوی خود حاصل می‌گشت [۱۴]. با توجه به این مفاهیم و مولفه‌های ارزشمند دیگر، خلاء الگوی تدریسی مبتنی بر معنای زندگی مطابق با رویکرد معنادرمانی امری ضروری به نظر می‌رسد. هر چند پژوهش‌هایی در خصوص ضرروت توجه به معنای زندگی و اهمیت استفاده از رویکرد معنادرمانی در ساختار تعلیم و تربیت توسط پژوهشگرانی نظیر اسدپور و حسین‌چاری [۱۵]، نیکونژاد و میرشاه‌جعفری [۱۶]، هوپ [۱۷]، هریش [۱۸]، ولیکی و ولیکی [۱۹] صورت گرفته است. بر این اساس پژوهشگران در این پژوهش به دنبال بررسی این سوالات هستند که آیا می‌توان بر اساس معنای زندگی الگوی تدریسی طراحی کرد؟ و آیا الگوی تدریس طراحی شده مبتنی بر معنای زندگی از روایی (validity) مناسبی برخوردار است؟

روش پژوهش

این پژوهش، پژوهشی کیفی با استفاده از راهبرد نظریه‌ی زمینه‌ای برای طراحی الگوی تدریس مبتنی بر معنای زندگی است. راهبرد نظریه‌ی زمینه‌ای (grounded theory)، روشی استقرایی و اکتشافی است که در آن پژوهشگران این فرصت را دارند تا با تکیه بر نظریه‌های موجود و از پیش تعیین شده، نظریه و گزاره‌های جدید را به صورت نظام‌مند و بر اساس داده‌های واقعی تدوین کنند [۲۰]. این پژوهش در دو مرحله صورت گرفت. در مرحله‌ی اول، جهت گردآوری اطلاعات از روش تحلیل متنی (document analysis) استفاده شد. این روش به منزله روشی کامل و تکنیکی برای تقویت سایر روش‌های کیفی در پژوهش‌ها مورد توجه است. در این روش، پژوهشگر داده‌های پژوهشی خود را از بین منابع و اسناد معتبر جمع‌آوری می‌کند [۲۱]. به این ترتیب کلیه‌ی منابع مکتوب شامل کتاب‌ها، پایان‌نامه‌ها و مقاله‌های معتبر علمی، که به صورت چاپی و الکترونیکی تا سال ۱۳۹۸ در خصوص مفاهیم معنای زندگی، انتشار یافته بود، به عنوان حوزه‌ی پژوهش تعیین گردید و از روش نمونه‌گیری نظری، که مطابق با آن تا اشباع اطلاعاتی در خصوص مفهوم مورد نظر، نمی‌توان نمونه‌گیری را متوقف کرد، استفاده شد. همچنین در این مرحله برای تعیین روایی یافته‌ها از روش مثلث‌سازی داده‌ها، به این صورت که از منابع مختلف جهت جمع‌آوری اطلاعات به طوری که هر مفهوم حداقل تائید از سه منبع متفاوت [۲۰] را در خصوص مفاهیم مربوط به معنای زندگی داشته باشند، استفاده شد. در مرحله‌ی دوم، بر اساس نتایجی که از طریق کدگذاری‌ها و جمع‌بندی داده‌ها که در مرحله قبل به دست آمد، الگوی تدریس در قالب مفاهیم، تکنیک‌ها، راهبردها و روش‌های تدریس، طراحی شد. الگوی طراحی شده جهت بررسی روایی، از طریق مصاحبه الکترونیکی و پرسشنامه ساختاریافته در اختیار ۳۰ نفر از متخصصان حوزه علوم تربیتی و روان‌شناسی، قرار داده شد و پس از اخذ نظرات و پیشنهادهای آن‌ها، اقدامات اصلاحی انجام شد و نواقص الگوی طراحی شده رفع گردید. برای افزایش پایایی (reliability) در تمام مراحل انجام پژوهش، مطالعات دقیق و مطالب مهم استخراج و بازخوانی‌های مکرر صورت گرفت و همچنین از روش مثلث‌سازی منابع داده‌ها (data source triangulation) استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

در مرحله اول جهت یافتن منابع برای استخراج مفاهیم معنای زندگی به بررسی منابع مکتوب فارسی که در این خصوص وجود داشت، پرداخته شد. به این منظور و برای آگاهی از کتاب‌ها، پایان‌نامه‌ها و مقاله‌های موجود در این زمینه در سایت‌های معتبر علمی و تخصصی نظیر سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، بانک اطلاعات نشریات کشور، جویشگر علمی فارسی و غیره جستجوها انجام شد و منابع مرتبط با معنای زندگی فهرست شد (جدول ۱).

پس از تهیه فهرست منابع، به بررسی و گزینش منابع پرداخته شد. با مطالعه‌ی اجمالی منابع و بررسی‌های صورت گرفته برخی از منابع تکراری که توسط مولفان و یا مترجمان مختلف به چاپ رسیده بود، شناسایی شد و بر اساس اصالت، اعتبار، شیوایی و روانی، منابع به صورت تعمدی و با توجه به واژگان کلیدی و فهرست مطالب، منابع اصلی انتخاب شد (جدول ۲).

در ادامه مفاهیم مرتبط با معنای زندگی در رویکرد معنادرمانی فیش‌بردای و یادداشت شد. در این مرحله از طریق کدگذاری‌ها و دسته‌بندی و طبقه‌بندی مفاهیم مرتبط با موضوع با استفاده از جداول مفهومی تلخیص شدند و مطالب و عبارت‌ها و پارگراف‌های مرتبط در جدول قرار داده شدند. در ادامه به ویرایش اطلاعات، تجزیه و خلاصه کردن متون فاقد ساختار به وسیله کدگذاری و سنخ‌شناسی پرداخته شد. این کار با مطالعه دقیق منابع جملات و عبارات مرتبط با موضوع استخراج گردید و تا زمانی که مطلب جدیدی به دست نیامد ادامه پیدا کرد. این روند تا جایی انجام شد که اشباع اطلاعاتی صورت گرفت.

جدول ۱. فهرست کتاب‌های مرتبط با معنای زندگی در رویکرد معنادرمانی

- اسدیان خرم‌آبادی، آرزو. (۱۳۹۶). *معنادرمانی*. تهران: سنجش و دانش.
- اسفندانی، مهدی و محمدی، سعید. (۱۳۹۷). *گشتالت‌درمانی و معنادرمانی*. تهران: اندیشه عصر.
- انصاری، مصطفی. (۱۳۸۹). معنادرمانی (معنادرمانی): *شیوه‌های برتر خودشناسی و درک معنا، مفهوم و هدف زندگی*. ساری: شلفین.
- انصاری، مصطفی. (۱۳۹۳). *معنای زندگی: انسان، معناجویی و معنادرمانی، نیروی شفابخش نهفته در معنای زندگی*. ساری: آویدا.
- آسایش، محمدحسن و قاضی، قاسم. (۱۳۹۷). *مشاوره و درمان هستی‌گرایانه: مبانی درمان وجودی و معنادرمانی*. تهران: نشر دانشگاهی.
- پاتاکس، الکس. (۲۰۰۴). *در اسارت اندیشه‌ها خود*. ترجمه: علی‌محمد گودرزی و سمیره احمدی. (۱۳۸۹). تهران: رسا.
- ترخان، مرتضی؛ صادقی، الهه و سفریزدی، نیایش. (۱۳۹۰). *معنادرمانی؛ مبانی شیوه‌ها و فنون*. تهران: جهاد دانشگاهی.
- ثنایی، حشمت. (۱۳۹۶). در جستجوی معنا: نیم نگاهی به نظریات دکتر ویکتور فرانکل. تهران: حک.
- رادنیا، مهدیه. (۱۳۹۶). *سفری از معنادرمانی به تاب‌آوری*. تهران: راز نهان.
- شولتس، دوآن. (۱۹۷۷). *روان‌شناسی کمال*. ترجمه: خوشدل، گیتی، (۱۳۹۰). تهران: پیکان.
- عراقیان، شیما و توزنده‌جانی، حسن. (۱۳۹۶). *معنادرمانی: احساس تنهایی و اضطراب مرگ در سالمندان*. تهران: گیوا.
- عزیزمحمدی، ساناز؛ میرزمانی، محمود؛ نوری، شیوا و بدرزاده، فاطمه. (۱۳۹۷). *تکنیک‌های عملی معنادرمانی*. تهران: علوم تربیتی و روان‌شناسی.
- فرانکل، ویکتور. (۱۳۹۲). *فریاد ناشنیده برای معنی*. ترجمه: مصطفی تبریزی و علی علوی‌نیا. تهران: فراروان.
- فرانکل، ویکتور. (۱۳۹۶). *انسان در جستجوی معنا*. ترجمه: امیر لاهوتی. تهران: جامی.
- فرانکل، ویکتور. (۱۳۹۶). *انسان در جستجوی معنی*. ترجمه: اکبر معارفی. تهران: دانشگاه تهران.
- فرانکل، ویکتور. (۱۳۹۶). تلخیصی از کتاب *انسان در جستجوی معنا*. ترجمه: حشمت ثنایی. تهران: حک.
- فرانکل، ویکتور. (۱۳۹۷). *انسان در جستجوی معنا*. ترجمه: کیومرث پارسای. تهران: تمدن علمی.
- فرانکل، ویکتور. (۱۳۹۷). *انسان در جستجوی معنا*. ترجمه: نهضت صالحیان و مهین میلانی. تهران: لیوسا.
- فرانکل، ویکتور. (۱۳۹۷). *انسان در جستجوی معنا: از هولوکاست، با ادای احترام کلاسیک به امید*. ترجمه: حسینعلی میرشاهی. تهران: پر.
- فرانکل، ویکتور. (۱۳۹۷). درون خود را جستجو کنید: خودشناسی و خودباوری. ترجمه: الهام مبارکی و مینو تهمتن‌زاده. تهران: پل.
- فرانکل، ویکتور. (۱۳۹۷). *پزشک و روح*. ترجمه: فرخ سیف‌بهزاد. تهران: لیوسا.
- فرانکل، ویکتور. (۱۳۹۷). *معنادرمانی: مبانی و کاربردهای معنادرمانی*. ترجمه: مهین میلانی. تهران: لیوسا.
- فرانکل، ویکتور. (۱۳۹۷). *میل به معنا: مبانی و کاربردهای معنادرمانی*. ترجمه: کیومرث پارسای. تهران: تمدن علمی.
- فرانکل، ویکتور. (۱۹۷۵). *خدا در ناخودآگاه*. ترجمه: ابراهیم یزدی. (۱۳۸۸). تهران: رسا.
- فرانکل، ویکتور. (۲۰۰۲). *انسان در جستجوی معنای‌غایی*. ترجمه: احمد صبوری و عباس شمیم. (۱۳۹۰). تهران: آشیان.
- فرانکل، ویکتور. (۲۰۰۲). *انسان در جستجوی معنای‌غایی*. ترجمه: شهاب‌الدین عباسی. (۱۳۹۵). تهران: پارسه.
- فرانکل، ویکتور. (۱۳۹۷). *تجدید خاطرات زندگی نامه خودنوشت*. ترجمه: مینو پرنیانی. تهران: آشیان.
- فرانکل، ویکتور. (۱۳۷۸). *خاطرات* ویکتور فرانکل. ترجمه: مهرداد فیروزبخت. تهران: شناخت.
- کشاورزی، مریم.، و اوجانی، پانته‌آ. (۱۳۹۶). *معنادرمانی به شیوه گروهی*. تهران: موسسه اندیشه کامیاب ایرانیان.
- گنجی، مهدی. (۱۳۹۲). *انسان در جستجوی معنا*. تهران: ساوالان.
- مارشال، ماریا. (۲۰۱۱). *منشور معنا: راهنمای اصول بنیادی معنادرمانی ویکتور فرانکل*. ترجمه: محمد وصایتی و مهدی گودرزی. (۱۳۹۵). تهران: اقبال.
- مارشال، ماریا. (۲۰۱۱). *منشور معنا: راهنمای اصول بنیادی معنادرمانی ویکتور فرانکل*. ترجمه: رحیم رابط. (۱۳۹۶). تهران: رشد.
- محمدپور، احمدرضا. (۱۳۹۰). *ویکتور فرانکل*. تهران: دانژه.
- محمدنژاد، اکبر. (۱۳۹۱). *روان‌شناسی معناگرا*. قم: موعود اسلام.

جدول ۲. فهرست منابع انتخاب شده مرتبط با معنای زندگی در رویکرد معنادرمانی

۱) آسایش، محمدحسن و قاضی، قاسم. (۱۳۹۷). *مشاوره و درمان هستی‌گرایانه: مبانی درمان وجودی و معنادرمانی*. تهران: نشر دانشگاهی.
۲) اسدیان خرم‌آبادی، آرزو. (۱۳۹۶). *معنادرمانی*. تهران: سنجش و دانش.
۳) اسفندانی، مهدی و محمدی، سعید. (۱۳۹۷). *گشتالت‌درمانی و معنادرمانی*. تهران: اندیشه عصر.
۴) انصاری، مصطفی. (۱۳۸۹). معنادرمانی (معنادرمانی): *شیوه‌های برتر خودشناسی و درک معنا، مفهوم و هدف زندگی*. ساری: شلفین.
۵) انصاری، مصطفی. (۱۳۹۳). *معنای زندگی: انسان، معناجویی و معنادرمانی، نیروی شفابخش نهفته در معنای زندگی*. ساری: آویدا.
۶) ترخان، مرتضی؛ صادقی، الهه و سفریزدی، نیایش. (۱۳۹۰). *معنادرمانی؛ مبانی شیوه‌ها و فنون*. تهران: جهاد دانشگاهی.
۷) رادنیا، مهدیه. (۱۳۹۶). *سفری از معنادرمانی به تاب‌آوری*. تهران: راز نهان.
۸) عراقیان، شیما و توزنده‌جانی، حسن. (۱۳۹۶). *معنادرمانی: احساس تنهایی و اضطراب مرگ در سالمندان*. تهران: گیوا.
۹) عزیزمحمدی، ساناز؛ میرزمانی، محمود؛ نوری، شیوا و بدرزاده، فاطمه. (۱۳۹۷). *تکنیک‌های عملی معنادرمانی*. تهران: علوم تربیتی و روان‌شناسی.
۱۰) فرانکل، ویکتور. (۱۳۹۲). *فریاد ناشنیده برای معنی*. ترجمه: مصطفی تبریزی و علی علوی‌نیا. تهران: فراروان.
۱۱) فرانکل، ویکتور. (۱۳۹۷). *انسان در جستجوی معنا*. ترجمه: نهضت صالحیان و مهین میلانی. تهران: لیوسا.
۱۲) فرانکل، ویکتور. (۱۳۹۷). *پزشک و روح*. ترجمه: فرخ سیف‌بهزاد. تهران: لیوسا.
۱۳) فرانکل، ویکتور. (۱۳۹۷). *معنادرمانی: مبانی و کاربردهای معنادرمانی*. ترجمه: مهین میلانی. تهران: لیوسا.
۱۴) فرانکل، ویکتور. (۱۳۸۸). *خدا در ناخودآگاه*. ترجمه: ابراهیم یزدی. تهران: رسا.
۱۵) کشاورزی، مریم.، و اوجانی، پانته‌آ. (۱۳۹۶). *معنادرمانی به شیوه گروهی*. تهران: موسسه اندیشه کامیاب ایرانیان.
۱۶) مارشال، ماریا. (۱۳۹۶). *منشور معنا: راهنمای اصول بنیادی معنادرمانی ویکتور فرانکل*. ترجمه: رحیم رابط. تهران: رشد.
۱۷) محمدپور، احمد رضا. (۱۳۹۰). *ویکتور فرانکل*. تهران: دانژه.

در کدگذاری باز، ۲۱۱ کد مفهوم از منابع مرتبط با معنای زندگی در رویکرد معنادرمانی به دست آمد، سپس مفاهیم با یکدیگر مقایسه شد و مفاهیمی که از لحاظ معنایی با یکدیگر تناسب داشتند و بر موضوع واحدی دلالت می‌کردند، به صورت یک مقوله درآمدند و نامی برای آن‌ها در نظر گرفته شد. برای نامگذاری مقولات چنانچه مقوله مدنظر دارای نامی واضح و مفهومی شناخت شده در منابع نظری بود، از آن نام استفاده شد تا از استنباط متفاوت افراد در زمان مطالعه نتایج جلوگیری به عمل آید. سپس مفاهیمی که با هم مرتبط بودند در کنار هم قرار گرفتند و تشکیل مجموعه جدیدی را دادند. در کدگذاری محوری مفاهیم سطح دوم به دست آمدند. با این روند تعداد مفاهیم کاهش چشمگیری پیدا کرد. در آخرین مرحله، مقوله اصلی تحقیق یعنی تدوین اهداف در کدگذاری انتخابی شناسایی شد که در غالب ۲۱ مولفه مشخص گردید (جدول ۳).

جدول۳. کدمفاهیم هم‌دسته و مفاهیم جایگزین مرتبط با معنای زندگی

کد	کد مفاهیم هم دسته		مفاهیم جایگزین
RR1	R30, R29, R27, R26, R25, R31, R33, R34	امیدواری	امید در زندگی
RR2	R199	اصلاح نگرش	اصلاح نگرش
RR3	R68, R124, R166	قصد متناقض	قصد متناقض
	R101, R167, R140, 102	توجه مفرط	
	R174 ,R165	اضطراب انتظاری	
	R10, R157	معنایابی در شوخ‌طبعی	
RR4	R210	بازتاب‌زدایی	بازتاب‌زدایی
RR5	R211	گفتگوی سقراطی	گفتگوی سقراطی
RR6	R42, R38, R14, R13, R11, R81, R80, R79	ازخودفراروندگی	از خود فراروندگی
RR7	R206, R176	استفاده از ادبیات و داستان	استفاده از ادبیات و داستان
RR8	R64, R77, R126, R127,	معنای غایی	معنای غایی
	R3	ارتباط با خداوند	
RR9	R187, R160, R88, R5, R4, R205	بعد روحانی انسان	ناخودآگاه معنوی
	R169, R168, R170, R161, R89, R171	ناخودآگاه معنوی	
RR10	R135, R196	کشف نیروی معنا	کشف نیروی معنا
RR11	R11, R12, R13, R14, R36, R46, R66, R67, R84, R90, R91, R95, R97	تصمیم‌گیری انتخاب‌گری	انتخاب‌گری
RR12	R74, R53, R52, R37, R35, R121, R112, 111	یگانگی	منحصر به فرد بودن
RR13	R17, R28, R45, R69,	آزادی اراده	آزادی اراده
RR14	R17, R20, R23,R37, R58, R116, R119, R197	ارزش‌های نگرشی	ارزش های نگرشی
	R17, R21, R22, R47, R61, R62, R96, R117,	معنایابی در رنج	
	R193, R164, 221	معنایابی در مرگ	
RR15	R119, R58, 101, R116,	ارزش‌های تجربی	ارزش‌های تجربی
	R60, R59, R8, R7, R6,	معنایابی در عشق	
	R9	معنایابی در طبیعت	
RR16	R18, R49, R85, R110, R116, R145, R208	ارزش‌های خلاق	ارزش‌های خلاق
	R2	معنایابی در کار کردن	
RR17	R98, R178, R179, R180	تکنیک مخرج مشترک	تکنیک مخرج مشترک
RR18	R39, R56, R55, R65, R71, R93, R97, R113	مسئولیت‌پذیری	مسئولیت
RR19	R50, R75, R76, R108, R159, R207	پویایی اندیشه	پویایی اندیشه
RR20	R51, R78, R85, R100, R114, R123, R129,	خلاء وجودی	خلاء وجودی
RR21	R32, R40, R41, R43, R44R82, R83, R102, R103, R104, R106, R107,R 2017,R220	معناجویی در جستجوی معنا بودن معنایابی	معنای زندگی

در نهایت، راهبردها و روش‌های تدریس پیشنهادی جهت استفاده در الگوی تدریس مبتنی بر معنای زندگی تعیین گردید و به همراه ۲۱ مولفه در اختیار ۳۰ نفر از متخصصان حوزه روان-شناسی و علوم تربیتی قرار داده شد. همه‌ی مولفه‌ها به اتفاق نظر کارشناسان به عنوان مولفه‌های اصلی الگوی تدریس مبتنی بر معنای زندگی مورد تایید قرار گرفت. نظرات اصلاحی در مورد تقلیل مولفه‌ها، ادغام و دسته‌بندی آن‌ها توسط متخصصان ارائه شد که در نهایت با در نظر گرفتن نظرات آن‌ها الگوی تدریس با ۱۰ مولفه مفاهیم اصلی (شکل ۱)، ۶ مولفه تکنیک‌های تاثیرگذار

(شکل ۲)، ۴ راهبرد و ۹ روش تدریس پیشنهادی (شکل ۳) به عنوان اجزای الگوی تدریس مبتنی بر معنای زندگی تعیین شد.

مفاهیم اصلی

این مفاهیم فرض‌های اساسی این الگوی تدریس هستند که معلم با در نظر گرفتن آن‌ها با کلاس درس و دانش‌آموزان در تعامل است و بر اساس این مفاهیم با چالش‌های به وجود آمده در کلاس درس برخورد می‌کند.

معناجویی: همواره در زندگی معنایی وجود دارد، حتی در بدترین و دردناک‌ترین شرایط، و این سنگ بنای معنادرمانی و اساسی‌ترین فرض آن است. معنا، ایده‌ای است که به انسان برای زندگی کردن امید می‌دهد، دلیل خوبی برای زندگی می‌بخشد و جهت زندگی را به او نشان می‌دهد [۱۱]. معنا به انسان این توان را می‌دهد تا با آزادی در عرصه زندگی، با همه‌ی محدودیت‌های موجود، انتخاب‌های خوبی داشته باشد. چنین معنایی با امید رسیدن به یک هدف در زندگی همراه است، که باعث ارزشمندی زندگی می‌شود [۲۲].

از خودفراروندگی: انسان‌ها می‌توانند از خود فراتر بروند و اهداف و ارزش‌های خود را در آن جستجو کنند. همچنین انگیزش اصلی انسان در زندگی، جستجوی معنا نه برای خودش، بلکه برای معناست و این مستلزم فراموش کردن خویشتن است و انسان کامل بودن، یعنی پیوستن به کسی یا چیزی فراسوی خود [۱۴]. انسان هیچ‌گاه بطور عمده نگران هیچ یک از وضعیت‌های درونی، نظیر تعادل درونی نیست، بلکه بیشتر نگران آن چیزی یا کسی است که در جهان خارج وجود دارد. خواه این چیز یک انگیزه و محرک برای خدمت یا فردی برای دوست داشتن باشد [۱۳].

انتخاب‌گری: انسان آزادی محدودی دارد و در انتخاب شرایط و عوامل، آزاد نیست، اما آزاد است تا در برخورد با شرایط، انتخاب کند که چه واکنشی نشان دهد. انسان می‌تواند تسلیم شرایط شود یا آزادانه انتخاب کند. تصمیم‌های وجودی، به انتخاب انسان بین معناداری و بی‌معنایی زندگی اشاره دارند. هر لحظه دارای هزاران فرصت است که انسان می‌تواند تنها یکی از آن‌ها را انتخاب کند [۲۳].

یگانگی: هر انسان در این جهان خاص و زندگی رشته‌ایی از شرایط تکرار نشدنی است. انسان هنگامی که در لحظه، از یگانگی شخصی خود، آگاه شود، معنا نمایان می‌شود. انسان باید حوزه‌هایی را بیابد که در آن منحصربه‌فرد است، هر چند در مقیاس کوچکی باشند. توجه به یگانگی شخص، به احساس ارزشمندی، اعتماد به نفس، منحصربه‌فردی و تکرارناپذیر بودن زندگی منتهی می‌شود. این مسئله به انسان کمک می‌کند تا هر کس، خود را بی‌نظیر بداند [۱۱].

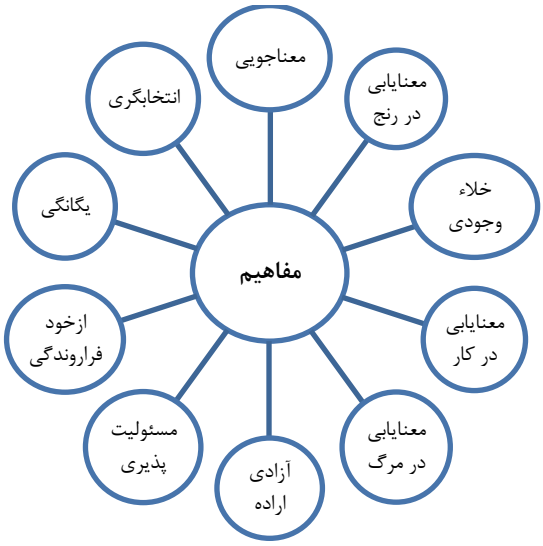
آزادی اراده: از جمله توانایی‌های انسان در تعالی خود و تلاش برای معنای بالاتر یا وظیفه، آزادی اراده است، زیرا به او این امکان را می‌دهد تا اراده خود را در انتخاب‌های خود اعمال کند. انسان آزاد است، اما همزمان توسط نیروهای دیگری مانند وضعیت جسمانی، خانوادگی و اجتماعی، شرایط سیاسی و غیره محدود شده است. البته آزادی انسان، اراده‌ی یک موجود فانی است [۲۴]. آزادی انسان، رهایی از شرایط موجود نیست، بلکه آزادی در انتخاب نگرش نسبت به شرایطی است که با آن مواجه شده است [۲۳].

مسئولیت‌پذیری: آزادی انسان با مسئولیت معنا پیدا می‌کند و این مسئولیت است که به آزادی رنگ می‌دهد. انسان آزاد است تا برای خود تصمیم بگیرد و انتخاب کند، این مسئله نه تنها در شرایط قابل تغییر، بلکه در مواردی که شرایط غیرقابل تغییر است نیز وجود دارد. برای انسان در زندگی تنها یک پاسخ معنادار برای هر موقعیت منحصربه‌فرد وجود دارد، که باید آن را پیدا کند. این مسئولیت از آزادی انسان سرچشمه می‌گیرد که اگر آزادی با مسئولیت همراه نباشد، به خودکامگی و تباهی می‌انجامد [۱۱].

خلاء وجودی (existential vacuum)**:** از ناکامی‌های مزمن معناخواهانه‌ای که سرکوب می‌شوند، ایجاد می‌شود. این وضعیت با حسی از بی‌معنایی و بی‌هدفی، همچنین با احساس پوچی، افسردگی، بی‌انگیزگی، بی‌حوصلگی و ملال همراه است [۲۵].

معنایابی در مرگ: انسان مرگ آگاه با همنوایی مرگ و زندگی، از بند دوگانگی‌های مشقت بار حیات و هراس از مرگ رها می‌شود. در فناپذیری وجود انسان، با تلخی هر چه تمام‌تر، دو عامل مسئولیت و یگانگی، نهفته است. پس باید از مرگ هم چیزی به وجود آورد که به زندگی انسان معنا دهد نه چیزی که معنایش را از آن بگیرد. نه تنها مرگ چهره زندگی را بی‌معنا نمی‌کند، بلکه موقتی بودن زندگی، آن را پرمعنا می‌سازد و مسئولیت آدمی را یادآوری می‌کند [۲۶].

معنایابی در رنج: زندگی انسان بدون رنج کامل نخواهد شد و بخشی جداناپذیر از زندگی است. انسان با پذیرش رنج‌هایش، فرصتی می‌یابد که حتی در دشوارترین شرایط، معنای عمیقی به زندگی خود ببخشد. البته رنج در صورتی معنادار است که موجب تغییر انسان در جهت مثبت شود. وقتی انسان درمی‌یابد که سرنوشت او رنج بردن است، باید رنجش را به عنوان وظیفه‌ایی استثنایی و یگانه قبول کند و این حقیقت را بپذیرد که در رنج بردن نیز تنهاست و هیچکس نمی‌تواند او را از رنج‌هایش برهاند و یا به جای او رنج بکشد. بلکه تنها این فرصت را دارد که با مشکلات و رنج‌ها چگونه مواجه شود [۲۷].

شکل ۱. بیان مفاهیم الگوی تدریس مبتنی بر معنای زندگی

معنایابی در کار: نوع شغل فرد مهم نیست، بلکه طریقه‌ی انجام آن اهمیت دارد. به عبارتی جنبه مهم کار، محتوای آن نیست، بلکه شیوه انجام آن است که به زندگی معنا می‌بخشد. به این صورت، مسئله مهم، خود شغل نیست، بلکه چیزی است که در قالب شخصیت خویش چون انسان‌هایی منحصربه‌فرد بر شغل می‌افزاید و برای پیشرفت، خدمت به خانواده، جامعه و یا انسانیت صورت می‌گیرد [۲۸].

تکنیک‌های اثرگذار

معلمان با تکنیک‌های مشخص شده در این الگوی تدریس می‌توانند دانش‌آموزان را به سوی زندگی معنادار هدایت کنند و از آن‌ها انسان‌هایی در جستجوی معنا بسازند.

گفتگوی سقراطی (Socratic dialogue)**:** این تکنیک سبب کشف حقایق مربوط به خود می‌شود. نقاب‌ها را کنار می‌زند، احساسات نادرست را دور می‌کند، فرد را به سرعت با آن‌چه معتبر و واقعی است، مواجه می‌کند و پوچی را به سرعت متوقف می‌کند. گفتگوی سقراطی روح انسان را مجهز می‌کند و سبب اصلاح نگرش و از خود فراروندگی می‌شود. افراد را قادر می‌سازد تا با ناخودآگاه خود تماس داشته باشند و از بررسی واقعی خود و از نیروهای بالقوه خود، آگاهی پیدا کنند؛ ترجیحات خود را هدایت کنند و نسبت به معنای عمیق گرایش داشته باشند [۲۴ و ۲۳].

تکنیک مخرج مشترک (common denominators technique)**:** زمانی دانش‌آموزان در قضاوت‌های ارزشی و تصمیم‌گیری خود در خصوص مسایلی که با آن روبه‌رو هستند، دچار تردید و سردرگمی می‌شوند که از این روش می‌توان برای رفع تضادهای ارزشی استفاده کرد تا از این طریق تصمیم درست را بگیرند و به جای پذیرش کورکورانه‌ی بایدها و نبایدها، آن‌ها را نقض کنند. با این کار دانش‌آموزان می‌توانند خود را ارزیابی و پرتوهایی از معنا را در لحظه درک کنند. بسیاری از موقعیت‌هایی که افراد با آن مواجه می‌شوند، ایده‌آل نیستند، اما نباید آن‌ها را از انتخاب بهترین گزینه‌ی در دسترس، نهی کرد [۱۱].

مثلث معنا (the meaning triangle)**:** برای کسب معنای و جستجوی معنا در زندگی سه شیوه کشف معنا ارزش‌های نگرشی (attitudinal values)، تجربی (experimental) و خلاق (creative) وجود دارد. ارزش‌های نگرشی، به موضع انسان نسبت به سرنوشت، شرایط خارج از کنترل و غیرقابل تغییر اشاره دارد و توانایی برخورد شجاعانه با رنج را، هنگامی که با رویدادهای غیرقابل تغییر روبروست، نشان می‌دهد [۱۳]. ارزش‌های تجربی، چیزهایی هستند که انسان از زندگی دریافت و تجربه می‌کند. این تجربه‌های ارزشمند گستره‌ی وسیعی از زندگی از قبیل اندیشیدن و بهره‌گیری از زیبایی‌ها و شگفتی‌های طبیعت، فرهنگ و با عشق ورزیدن به شخص دیگر ایجاد می‌شوند [۲۸]. ارزش‌های خلاق، تحقق معنا، در عمل خلق کردن و روشی برای بخشیدن یا ایجاد چیزی به جهان با تکیه بر استعدادهای فرد و چیزی که از قبل وجود نداشته است. این ارزش‌ها با فعالیت‌های نو آفریننده ادارک می‌شوند و معمولاً بر انجام نوعی کار اشاره دارد. کارکردن در یک شغل مناسب، ساختن یک خانه، نوشتن یک کتاب، نقاشی کردن و یا نواختن موسیقی که فرد فعالانه و با اشتیاق در آن مشارکت دارد از جمله آن ارزش‌ها است [۲۴].

استفاده از استعاره‌ها و مثال‌های واقعی: استفاده از تشبیه‌ها، قیاس‌ها، نمادها و استعاره‌ها به طور گسترده‌ایی در معنادرمانی استفاده می‌شود. زیرا آن‌ها به آسانی در موارد مشابه حفظ و یادآوری می‌شوند. از اشیاء، گیاهان یا حیوانات، طبیعت، هنر، موسیقی و یا حتی علوم مختلف به عنوان بیان استعاره استفاده کرد. آن‌چه در انتخاب یک استعاره اهمیت دارد سادگی، مشهود و معنادار بودن آن‌ها برای دانش‌آموزان است [۲۹].

کشف نیروی معنا: این روش را می‌توان در پاسخ به رویدادهایی که به دانش‌آموزان آسیب می‌رساند و آن‌ها را

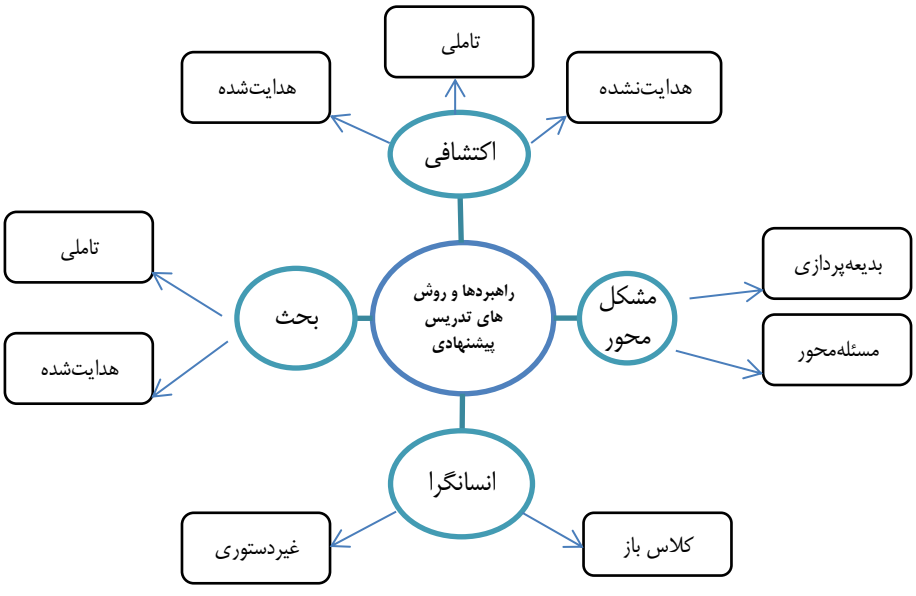
عصبانی، آسیب‌پذیر، سردرگم، گیج و مبهوت می‌کند و همچنین در جایی که آن‌ها در جستجوی پاسخی معنادار هستند، استفاده کرد. این تمرین را می‌توان به جای پاسخ‌های سریع، خودکار، تکانشی یا از روی عادت، انجام داد تا در نهایت افراد با تأمل بیشتری به معنا می‌پردازند. در این تمرین کاغذ و مدادی، ابتدا لازم است که فرد آن‌چه را که اتفاق افتاده و احساساتی که همراه با آن رویداد بوجود آمده توصیف کند و به بررسی افکار در مورد این رویداد بپردازد. هدف نهایی فهمیدن این مطلب است که «کدام‌یک از این انتخاب‌ها در رسیدن به هدف، او را یاری می‌کند؟ کدام‌یک از آن‌ها در او احساس مفید بودن، ایجاد می‌کند؟ کدام یک از این‌ها می‌تولند زندگی او آرام کند؟» [۲۴ و ۱۱].

پاسخ‌گو بودن به زندگی: تأیید و پاسخگو بودن به معنای لحظه، جوهر زندگی معنادار محسوب می‌شود. هر لحظه در وجود انسان خواستار معنا است و هر شرایط و موقعیت زندگی، فرصتی برای تشخیص معنی است. وقتی معلمان دانش‌آموزان را ترغیب کنند که «به زندگی بله بگویند» و کاملاً در «اینجا و اکنون» غوطه‌ور شوند، به آن‌ها کمک می‌شود تا بین خود و زندگی گفتگوهای اساسی، اصیل و واقعی را شروع کنند. پاسخ به این سوال که «زندگی از ما چه می‌خواهد؟» تا حد زیادی دانش‌آموز را به تفکر وا می‌دارد و مسئولیت زندگی را بر عهده آن‌ها می‌گذارد [۲۴].

شکل ۲. تکنیک‌های الگوی تدریس مبتنی بر معنای زندگی

در نهایت برای این‌که معلمان شرایط و فضای مطلوبی برای استفاده از الگوی تدریس مبتنی بر معنای زندگی در کلاس درس ایجاد کنند، لازم است از راهبردها و روش‌های تدریس متناسب با این الگوی تدریس استفاده کنند. راهبرد معلم برای اجرای الگوی تدریس مبتنی بر معنای زندگی، شاگرد محوری است. در این راهبرد دانش‌آموزان ملزم هستند تا در مشاهده کردن، تحقیق کردن، استنباط کردن، فرضیه دادن و مسئله‌گشایی، مشارکت فعالانه، جدی و سطح بالا داشته باشند. زیرا این راهبرد مستلزم استدلال قیاسی و استقرایی، استفاده از مثال‌ها و غیرمثال‌ها، تجربه و ورزیدگی، روحیه پرسشگری، بحث و خودارزیابی از سوی دانش‌آموز است و معلم نقش تسهیل‌کننده، برانگیزنده، میانجی، پشتیبان، راهنما و مرجع را برای دانش‌آموز دارد و این فرصت را برای او جهت بیان مسایل خود فراهم می‌کند. همچنین بنابر مفاهیم الگوی تدریس مبتنی بر معنای زندگی بیشترین تاکید بر روش‌های حل‌مسئله، بدیعه‌پردازی، کلاس باز، آموزش غیردستوری، بحث هدایت شده، تاملی و اکتشافی است [۹ و ۵].

شکل ۳. راهبردها و روش‌های تدریس پیشنهادی در الگوی تدریس مبتنی بر معنای زندگی

بحث

بر اساس یافته‌های پژوهش، می‌توان بر اساس مفاهیم معنای زندگی الگوی تدریسی طراحی کرد و این الگو از روایی مناسبی نیز برخوردار است. این نتیجه از جهت استفاده از مفاهیم و تکنیک‌های معنادرمانی با پژوهش‌های شنبدی، هاشمی و صفایی‌مقدم [۳۰]، اسچریبر [۲۳] و روسو- نتزر [۲۴] که در آن‌ها به حوزه‌ی معنادرمانی و معنای زندگی و ضرورت استفاده از اصول و مفاهیم این رویکرد در ساختار نظام‌های تعلیم و تربیت تاکید شده همخوانی دارد.

از آن‌جایی که هدف اصلی و نهایی تعلیم و تربیت، آماده کردن دانش‌آموز برای زندگی آینده و کمک به رشد و تعالی اوست [۹] تحقق و تعمیق معنای زندگی و نهادینه‌سازی مؤلفه‌های آن تنها از مجرای تعلیم و تربیت انجام می‌گیرد. در واقع تعلیم و تربیت معنی‌دار (meaningful education)، تعلیم و تربیتی است که محور فعالیت‌های تربیتی آن معنای زندگی است [۳۰] که اصول چنین تربیتی تنها اگر به صورت دقیق و عامدانه برنامه‌ریزی و طراحی شده باشد، می‌تواند در فرایند جستجوی معنا، دانش‌آموزان را به سوی زندگی معنادار و تجربه‌ی آن رهنمون و یاری کند. الگوی تدریس معنای زندگی با تکیه بر نقش آزادی اراده، زندگی دانش‌آموز را به سمت معناداری هدایت می‌کند و موضع او را در مورد واکنش‌ها و ایجاد گزینه‌های معنی‌دار و مسئولانه در برابر موقعیت‌های مختلف، مشخص می‌نماید و او را به گونه‌ای پرورش می‌دهد که دیگر سرزنش دیگران یا موقعیت‌های غیرقابل تغییر و رنج‌آور را مانعی برای عدم موفقیت‌های خود نداند و به فردی قدرتمند، آگاه و متعهد تبدیل شود که بر اساس نظام‌های ارزشی درونی و بر اساس تقاضای عینی تصمیم‌گیری می‌کند.

تلاش معلم در این الگوی تدریس بر این است که دانش‌آموز را از وظیفه‌ی مسئولیت‌پذیری خود آگاه کند. بنابراین باید او را آزاد بگذارد که خود را در هر مورد مسئول بداند و در نهایت خود سرنوشت خویش را به دست گیرد. در این صورت است که دانش‌آموز می‌پذیرد که زندگی فعلی او نتیجه‌ی انتخاب‌هایش در گذشته است و تصمیم‌هایی که امروز می‌گیرد، زندگی او را در آینده شکل خواهد داد. همچنین معلم مشارکت فعال را در دانش‌آموزان تشویق می‌کند و فرصت‌هایی را برای مشارکت در کلاس، مدرسه، خانه و اجتماع، که باعث تقویت مسئولیت شخصی، ابتکار عمل، تعامل با دیگران و عزت نفس در آن‌ها می‌شود، ایجاد می‌کند. این امر می‌تواند از طریق توانمندسازی انتخاب شخصی و استقلال در کارهای مختلف آموزشی و همچنین تعیین اهداف معنادارانه‌ای که از انگیزه ذاتی و با الهام از ارزش‌ها، علایق و نقاط قوت شخصی حاصل می‌شود، صورت گیرد [۲۴ و ۲۳].

اما دانش‌آموز در این الگوی تدریس باید خودش پاسخ سوالات خود را پیدا کند و معلم مستقیماً به پرسش‌های او جواب نمی‌دهد. معلم از هر گونه پند و موعظه خودداری می‌کند و علاوه بر آن هیچ هدف و معنایی به دانش‌آموز تجویز نمی‌کند، که اگر این اتفاق بیافتد هیچ پرورشی صورت نگرفته است. او با ایجاد فضایی بدون رقابت، توجه دانش‌آموزان را به سؤال‌های تامل‌برانگیز؛ «من کی هستم؟ چرا اینجا هستم؟ چه چیزی برای من مهم است؟» معطوف و امکان خودکاوی را برای آن‌ها فراهم می‌کند. این خودآگاهی باعث می‌شود دانش‌آموزان به مهارت‌هایی از قبیل تمرکز، درک، همدلی، خلاقیت، تنظیمات عاطفی و هیجانی، صلاحیت اجتماعی، انسجام و معنا دست یابند [۱۹ و ۱۸]. تسهیل در فراهم کردن فضایی برای خودکاوی، مانند تنفس عمیق در ابتدای کلاس، نوشتن مطالب تأمل‌برانگیز، بحث‌ها و اندیشه‌های مشترک الهام گرفته از کتاب‌های الهی و ادبی که سبب تحریک و گسترش آگاهی از ارزش‌ها، اخلاق و فضیلت‌ها گردد، توسط معلم ایجاد می‌شود. همچنین قرار گرفتن در معرض طبیعت و هنرهای خلاقانه به ایجاد و گستره پایه و اساس کلی برای بیان شخصی، اکتشاف و یادگیری فعال در مورد خود، زندگی و جهان پیرامون، منجر می‌شود. از محدویت‌های این پژوهش جدید بودن الگوی تدریس مبتنی بر معنای زندگی و عدم آشنایی معلمان از مفاهیم و مولفه‌های معنای زندگی بر گرفته شده از رویکرد معنادرمانی است. بنابراین طبق یافته‌های این پژوهش، پیشنهاد می‌شود که بستری برای آشنایی معلمان با الگوی تدریس مبتنی بر معنای زندگی فراهم شود تا در کنار سایر الگوهای تدریس توسط معلمان مورد استفاده قرار گیرد.

نتیجه‌گیری

معلمان به عنوان بخش تاثیرگذار می‌توانند با استفاده از الگوهای تدریس مبتنی بر معنای زندگی در جهت تحقق اهداف غایی نظام تعلیم و تربیت معنی‌دار که هدفش درک معنای زندگی، زیستن پاک و هدفمند است [۳۰]، گام بردارند. البته این الگوی تدریس، شاید نتواند تاثیر مستقیمی (آموزشی) بر مشکلات مربوط به یادگیری و انتقال محتوای درسی بگذارد، اما می‌تواند اثرات غیرمستقیم (پرورشی) مهمی در جهت رشد شخصیت، خودشناسی، مسئولیت‌پذیری، انتخاب‌گری، توجه به هدفمندی و معناداری زندگی، توجه به دیگران و محیط پیرامون و غیره، به همراه داشته باشد.

ملاحظات اخلاقی

این پژوهش برگرفته از رساله‌ی دکتری با کد رهگیری ۱۶۲۲۴۹۷۳۷مصوب دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان است.

تضاد منافع

انجام این پژوهش با منافع مادی و معنوی هیچ‌کس و هیچ نهادی در تعارض نیست.

سپاسگزاری

از تمامی افرادی که در این پژوهش با ما همکاری کردند، صمیمانه تشکر می‌کنیم.

منابع

1. Shoraye ali amozesh va parvaresh. [mabani nazariy sanad tahavol bonyadin]. Tehran: Shoraye ali amozesh va parvaresh. 2012. [persian]
2. Parniyan S. [baresi sanad tahavol bonyadin amozesh va parvaresh]. Tehran: Farzanegan Daneshgah. 2018. [persian]
3. Kadivar P. [Educational Psychology]. Tehran: Samt. 2019. [persian]
4. Lockyer L. Enhancing teaching and learning through design practice. Australian Council for Educational Research. 2018; 71-75.
5. Asadzade H. [Theories and methods of instruction]. Tehran: Allameh Tabatabaei University. 2016. [persian]
6. Mohammadi baghmalie H. [Teaching design for learning]. Tehran: Roshd. 2016. [persian]
7. Behar-Horenstein, L.S, Seabert, D.M. Teachers' Use of Models of Teaching. Educational Practice and Theory. 2005; 27(1); 49-66.
8. Shabani H. [Educational and developmental skills]. Tehran: Samt. 2019. [persian]
9. Safavi A. [Methods, Techniques and Models Teaching]. Tehran: Samt. 2017. [persian]
10. Joyce B, Calhoun E, Hopkins D. [Models of learning tools for teaching].Translated by Mehrmohammadi M, Abedi L. Tehran:Samt. 2016. [persian]
11. Marshall M. Prism of Meaning. www.logotherapy.ca. 2011.
12. Ghorbany Gh. [Heidegger va jostejoye manaye zendgy]. Esharat. 2014 ; 1(1), 23-44. [persian]
13. Frankl V. E. Logotherapy und Existenzanalyse. Munchen: Quintessenz. 1995.
14. Lantz J. Heidegger's Brightness and Frankl's Self-Transcendence. The IFL. 2000; 23(2), 81-88.
15. Asadpour k, Hosenchari, M. [Baresi moalefehaye manye zendegi az manzar eslam dar ketabhai darsi din va zendegi doreh motevaseteh]. Studies in Learning and Instruction. 2010; 2(1), 1-32. [persian]
16. Nikoonezad S, Mirshah Jafari S E. [Naghshe tarbiyati manadari zendgi dar moghabel pochi az didgah eslam va tasir karbast an dar nezam talim va tarbiyat]. Insight and Islamic Education. 2016; 13(37), 89-116. [persian]
17. Hoppe H.N. Logotherapy in schools. The ifl. Otsmot. Com. 1989.
18. Hirsch B Z. The application of logotherapy in education. The ifl. 1995; 18, 32-36.
19. Velički V, Velički D. Logoterapija u odgoju i obrazovanju – terminološko određenje i sadržajne smjernice. Nova prisutnost. 2018; 16 (2), 333-349.
20. Abolmaali Kh. [Pajohesh kifi az nazariye ta amal]. Tehran: Elmi. 2019. [persian]
21. Sadeqi Fasai S, Erfanmanesh I. [Methodological Principles of Documentary Research in Social Sciences]. Culture strategy. 2015; 8(29), 61-91. [persian]
22. Marshall M. Life with meaning maritime institute of logotherapy. 2009
23. Schreiber A. Logotherapy in educational systems. Challenges of the knowledge society. Education and sociology. 2015: 939-945.
24. Russo-Netzer P. The search for meaning in life–theoretical, experiential, and educational aspects. The ifl. 2015; 38: 72-78.
25. DuBois J. On the theory and therapy of mental disorders: an introduction to logotherapy and existential analysis/ Viktor E. Frankl**.** New York. 2016.
26. Powell k. The relation of search for and presence of meaning in life to attitudes about death. Masters of arts in psychology, counseling. The faculty of Humboldt state university. 2010.
27. Frankl V E. [Man's search for meaning: an interodaction to logotheraphy]. Translated by Salehiyan N, Milani M. Tehran: livsa. 2018. [persian]
28. Pattakos A. Prisoners of our thougts: Victor Frankl's prinsiples for discovering meaning in life and work. Berrett-Koehler Publishers; 2010.
29. Schulenberg.S. E. Logotherapy and Conduct Disorder. The IFL. 2002; 25(1), 52-59.
30. Shanbedi H, Hashemi S J, Safaei mqadm M. [Foundations Investigation of the psychological meaning of life: Mechanism for meaningful education]. International Conference on Psychology and Culture Life. 2015; 62-82. [persian]